

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Tento program slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí ve škole, zaměřuje se především na prevenci šikanování a ukazuje postupy řešení šikanování. Je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, dále pak nepedagogickým pracovníkům, rodičům a žákům školy. Tento program je nedílnou součástí Primární prevence sociálně patologických jevů ve škole a Minimálního preventivního programu školy.

I. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.

Podoby šikanování jsou:

- a) přímá podoba šikany: fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeže, poškozování věcí, slovní útoky v podobě nadávek, pomluvy, vyhrožování, ponižování, sexuální obtěžování až zneužívání, kyberšikana prostřednictvím elektronické komunikace (útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.)
- b) nepřímá podoba šikany: demonstrativní přehlížení, ignorování žáka či žáků

Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).

Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).

Směšaná šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Cíle:

1. snažit se vytvořit prostředí omezující vznik šikany (prevence)
2. být ve střehu a odhalit počínající šikanu dříve, než se plně rozvine
3. vhodnými prostředky zamezit jejímu dalšímu trvání – každý případ vyžaduje specifické řešení!

Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků

Škola je odpovědná v souladu s ustanovením § 29 zákona č. 5651/2004 Sb., školský zákon. Je povinná zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Viz Směrnice ředitele školy k bezpečnosti a ochraně zdraví žáků. Pedagogický pracovník je odpovědný podle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Bude-li znám případ šikanování a pedagogický pracovník nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, vystavuje se riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§168, 167 trestního zákona).

II. PREVENCE ŠIKANY

Základem prevence šikanování a násilí ve škole je:

a) Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání, 3.9.2007, který podporuje pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky, mezi žáky a učiteli, mezi učiteli a rodiči a usiluje o vytváření bezpečného prostředí školy

- společné stanovení a zažití pravidel soužití mezi žáky a učiteli, projekt Dobrý start
- zvyšování zdravého sebevědomí žáků
- zkoumání a uvědomování si vlastní osobnosti
- vnímání individuálních odlišností dětí mezi sebou a přijímání těchto jevů
- nácvik vzájemné úcty, sebeúcty a důvěry
- rozvoj schopnosti diskutovat, komunikovat, řešit problémy a konflikty (například formou komunitního kruhu)
- rozvoj schopnosti klást otázky, umění vyjádřit svůj názor, umění říci „ne“
- navozování příznivého psychosociálního klimatu ve třídě
- osvojování a upevňování základních návyků v rámci ZŽS - hygiena, životospráva, sdělení základních informací z oblasti prevence experimentování s alkoholem a cigaretami
- zaměření pozornosti na včasné odhalování specifických poruch učení nebo i jiných postižení
- všestranný rozvoj osobnosti žáka
- soustředěnost na včasné diagnostikování soc.-patologických problémů ve třídních kolektivech
- důraz na spolupráci s rodiči
- široká nabídka volnočasových aktivit
- ekologická výchova
- účast v soutěžích výtvarných, sportovních, zdravotnických, hudebních atd.

b) Systém primární prevence, který je dán Minimálním preventivním programem, zaměřeným na práva dětí a pohádkovou prevenci.

c) Informování pedagogických pracovníků a žáků o problematice šikanování.

Pedagogičtí pracovníci jsou informováni prostřednictvím školního metodika prevence. K dispozici je literatura (např. Kolář – Bolest šikanování), kterou si můžou zapůjčit pedagogové i rodiče. Žáci se s touto problematikou seznamují zejména při výuce v předmětech Člověk a jeho svět, ČJ – čtení, sloh, Vlastivěda, Přírodověda .

d) Informování rodičů prostřednictvím letáčků o různých tématech prim. prevence podle potřeby školy

Rodiče žáků jsou upozorněni zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.

- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

e) Dotazníkové šetření žáků

f) Zapracování prevence proti šikanování do školního řádu a dodržování školního řádu.

g) Školní metodik prevence informuje o **krizové telefonní lince k šikaně** pro učitele, žáky a jejich rodiče

Linka bezpečí : 116 111

Krizová telefonní linka k šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče: 840 111 234

PPP Tachov : 374 723 158

Na webových stránkách školy jsou odkazy na stránky s tematikou prevence

h) Pedagogičtí pracovníci jsou seznámeni s příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit. (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

i) Prevence ve výuce

- plně zaměřovat žáky úkoly (i diferencovanými) a důsledně kontrolovat jejich plnění, nepřipustit zahálku, která se může stát odrazovým můstkem k nevhodnému chování i šikaně,
- nedovolit zesměšňování jedinců, ale pozitivním motivováním vyzvedávat jejich dílčí úspěchy,
- při práci ve dvojicích nebo ve vícečlenných skupinách sledovat vzájemné vztahy a podíl všech na splnění společného úkolu.
- Součástí prevence ve výuce se stane i zařazení vhodných témat:
  - Úmluva o právech dítěte, ochrana lidských práv,
  - právo, ale i povinnosti,
  - škola hrou – každá hra má svá pravidla,
  - národnostní menšiny, jejich obyčej a zvyky,
  - člověk, morálka a svoboda,
  - o různosti lidí, tolerance a netolerance – učit se být tolerantní,
  - člověk jako osobnost,
  - člověk člověku přítelem,
  - komunikace mezi lidmi,
  - formování vlastní osobnosti, respektování individuality,
  - vytváření právního vědomí (seznámení se skutkovou podstatou trestných činů, např. vydírání, omezování osobní svobody, ublížení na zdraví).

III. KRIZOVÝ PLÁN A POSTUPY ŘEŠENÍ ŠIKANOVÁNÍ

A. Postup pedagogického pracovníka

- a) Informují-li rodiče pedagogického pracovníka o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence, informuje ředitele školy.
- b) Má-li pedagogický pracovník podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence, informuje ředitele školy.
- c) V případě prokázaných projevů šikany neprodleně informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy.
- d) Vždy informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případech, že se podezření neprokáže.
- e) Navrhne v pedagogické radě potrestání agresorů.

B. Postup ředitele školy

- a) Přijme informaci o šikanování (pedagogický pracovník, rodič, žák).
- b) Rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu vlastními silami nebo zda škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a Policií ČR.
- c) V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů.
- d) Zajistí informování dotčených rodičů o vyšetřování šikany nebo sám informuje o výsledcích vyšetřování šikany, které řídí.
- e) V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.
- f) V mimořádných případech doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu.
- g) V mimořádných případech podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- h) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění) oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
- i) Oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.
- j) Projedná v pedagogické radě potrestání agresorů.

C. Postup rodičů při podezření na šikanování

- a) Rodiče informují o podezření na šikanování třídního učitele popřípadě dalšího pedagogického pracovníka, při jehož hodinách nebo dohledu nad žáky k šikaně dochází.
- b) Nejsou-li podezření na projevy šikany bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence, obrátí se rodiče s informací na ředitele školy.
- c) V případech prokazatelných projevů šikany se rodiče přímo obrátí s informací na ředitele školy.
- d) Ve všech případech dbají na zachování důvěrnosti informací.

D. Vyšetřování šikany

Vyšetřování počáteční šikany (standardní forma):

1. **Rozhovor s informátory a oběťmi** (o vnějším obrazu šikanování, užitečné je konzultovat podezření na šikanu s dalšími učiteli, při rozhovoru s obětí je důležité, aby o tom nevěděli ostatní žáci)
2. **Nalezení vhodných svědků** (vytipovat členy skupiny, kteří budou pravdivě vypovídat, vybrat žáky, kteří s obětí sympatizují, nebo ji alespoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech)
3. **Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky** (NE konfrontace oběti a agresora !)
4. **Ochrana oběti** (šikanované dítě chránit po dobu, než se šikana vyřeší, zajistit bezpečné příchody a odchody ze školy, v závažném případě šikany nechat dítě doma)
5. **Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi** (vždy až poslední krok při vyšetřování, je třeba se dobře připravit, shromáždit důkazy, jinak se jedná o ztrátu času, většinou se dá použít princip „přitlačení“ ke zdi, např. agresora upozorníme, že při jakémkoliv náznaku šikanování bude jejich potrestání přísnější, případně to bude ohlášeno na policii, někdy lze tento krok vynechat a rovnou svolat výchovnou komisi)
6. **Výchovná komise** (nejpřístupnější způsob zastavení šikany je tzv. metoda vnějšího nátlaku, tedy výchovná komise, užitečná je promyšlená struktura programu, v praxi se osvědčila následující orientační posloupnost vedení jednání:
  - a) Seznámení rodičů s problémem
  - b) Postupné vyjádření všech pedagogů
  - c) Vyjádření žáka
  - d) Vyjádření rodičů
  - e) Rozhodování komise za zavřenými dveřmi
  - f) Seznámení rodičů a žáka se závěrem komise
7. **Rozhovor s rodiči oběti** (je-li třeba, může proběhnout spolupráce s rodiči oběti již na úrovni informátorů, případně na úrovni ochrany oběti)
8. **Práce s celou třídou** (šikana je trvalý problém, který po čase neustane, nejlepší prevencí je budovat trvale a systematicky kamarádské a bezpečné vztahy v celé třídě, máme-li možnost, využijeme ke změně vztahů ve třídě spolupráci s profesionály z některých servisních zařízení (Kotec, pedagogicko-psychologická poradna, apod.)

Vyšetřování pokročilé šikany (neobvyklá forma)

– **výbuch skupinového násilí** vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:

1. **Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti**
(v případě nutnosti přivolat na pomoc ostatní kolegy např. pískáním na píšťalku, důležité je, aby pedagog, který šikanování odhalil, nenechal žáky bez dozoru, především je třeba zachránit oběť z dosahu agresorů)
2. **Domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování**
(je-li situace natolik závažná, je na místě, aby ostatní učitelé přerušili vyučování a domluvili se, kdo a co bude dělat, osvědčilo se pověřit některého ze žáků dozorem ve třídě, ze které učitel odešel na pomoc kolegovi)
3. **Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi**
(některý z vyučujících zajistí hlídání celé třídy, ve které došlo k násilí, ten žákům nedovolí komunikovat mezi sebou, nebo se třída rozdělí do menších skupinek a ty se rozmístí do volných místností – kabinet, kuchyňka, volné třídy)

4. Pokračující pomoc a podpora oběti

(je-li oběť zraněna, zajistíme lékařskou pomoc a co nejdříve informujeme rodiče oběti, není-li oběť zraněna poskytneme ji psychickou pomoc, navodíme pocit bezpečí a ochrany, snažíme se šetrně zjistit, co se stalo a kdo ji ublížil)

5. Nahlášení policii

(důležité je ohlášení brutálního násilí na policii, jedná se o trestný čin)

6. Vlastní vyšetřování

(bezpodmínečně nutné je dokončení vyšetřování ještě týž den, kdy se šikana provalila, aby se pachatelé nemohli domluvit a ovlivnit svědky, je potřeba mluvit se všemi žáky, nejprve provedeme rozhovor s obětí – umožňuje-li to její zdravotní stav, potom je třeba vytipovat svědky a se všemi provést individuální (případně konfrontační) rozhovory, rozhovory s agresory necháváme nakonec, protože právě oni lžou, zapírají a snaží se dát falešnou stopu)

E. Výchovná opatření

Práce s agresorem - v případě potřeby mu zprostředkovat péči PPP, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků.

Pro potrestání agresorů lze využít:

- výchovná opatření (domluva, napomenutí U, důtka TU, důtka ŘŠ)
- sníženou známku z chování

V mimořádných případech:

- ŘŠ doporučí rodičům přeřazení do jiné ZŠ
- ŘŠ doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně diagnostickém ústavu
- ŘŠ podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

V odůvodněných případech je potřebné zajistit oběti šikanování pomoc psychologa, spec. pedagoga příp. jiného specialisty.

IV. PŘÍLOHY

1. formulář záznam o pohovoru
2. dotazník pro žáky
3. seznam titulů k vypůjčení